

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДЕФІЦИТОМ БЮДЖЕТУ

© 2018 ТАРАСЮК М. В., ТИМОШЕНКО Н. М.

УДК 336.143.21

Тарасюк М. В., Тимошенко Н. М.

Система управління дефіцитом бюджету

Метою статті є дослідження поглядів науковців на поняття управління дефіцитом бюджету та визначення основних елементів системи бюджетного менеджменту негативного сальдо бюджету. Згідно з розглянутими позиціями науковців і власних досліджень було запропоновано власне трактування поняття управління дефіцитом бюджету. Систему управління дефіцитом бюджету запропоновано у вигляді трьох основних блоків – сфер, ланок і методів управління. Усі елементи системи є взаємопов'язаними та приводять до основної мети управління дефіцитом бюджету – це оптимальний розмір дефіциту бюджету. Розглянуто методи фінансування бюджету: емісійний, фіскальний та боргові джерела. Визначено основні переваги та недоліки кожного з них і зроблено висновки про найбільш безпечне джерело залучення коштів – це ринок державних цінних паперів.

Ключові слова: дефіцит бюджету, управління дефіцитом бюджету, система управління дефіцитом бюджету, методи фінансування дефіциту бюджету, ринок державних цінних паперів.

Рис.: 1. Бібл.: 12.

Тарасюк Михайло Вікторович – доктор економічних наук, професор, кафедра фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: mihailotarasiuk@gmail.com

Тимошенко Наталія Миколаївна – аспірант, кафедра фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: ntimoschenkom@gmail.com

УДК 336.143.21

UDC 336.143.21

Тарасюк М. В., Тимошенко Н. М. Система управління дефіцитом бюджету

Целью статьи является исследование взглядов ученых на понятие управления дефицитом бюджета и определения основных элементов системы бюджетного менеджмента негативного сальдо бюджета. Согласно рассмотренным позициям ученых и собственных исследований была предложена собственная трактовка понятия управления дефицитом бюджета. Система управления дефицитом бюджета предложена в виде трех основных блоков – сфер, звеньев и методов управления. Все элементы системы взаимосвязаны и приводят к основной цели управления дефицитом бюджета – это оптимальный размер дефицита бюджета. Рассмотрены методы финансирования бюджета: эмиссионный, фискальный и долговые источники. Определены основные преимущества и недостатки каждого из них, и сделаны выводы о наиболее безопасном источнике привлечения средств – это рынок государственных ценных бумаг.

Ключевые слова: дефицит бюджета, управление дефицитом бюджета, система управления дефицитом бюджета, методы финансирования дефицита бюджета, рынок государственных ценных бумаг.

Рис.: 1. Библ.: 12.

Тарасюк Михаил Викторович – доктор экономических наук, профессор, кафедра финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: mihailotarasiuk@gmail.com

Тимошенко Наталья Николаевна – аспирант, кафедра финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: ntimoschenkom@gmail.com

Tarasyuk M. V., Timoshenko N. M. The System of Budget Deficit Management

The article is aimed at studying the views of scientists on the concept of budget deficit management and determining the main elements of system of budget management of the negative budget balance. According to the considered positions of scientists together with own researches, the own interpretation of the concept of budget deficit management has been proposed. The system of budget deficit management is proposed in the form of three main blocks – spheres, links, and methods of management. All elements of the system are interrelated and lead to the main goal of budget deficit management, which is the optimal size of the budget deficit. The methods of budget financing are considered: emission, fiscal, and debt sources. The main advantages and disadvantages of each of them have been determined, it has been concluded about the safest source of fund-raising – the market of government securities.

Keywords: budget deficit, budget deficit management, system of budget deficit management, methods of financing the budget deficit, market of government securities.

Fig.: 1. Bibl.: 12.

Tarasyuk Mykhailo V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: mihailotarasiuk@gmail.com

Timoshenko Nataliia M. – Postgraduate Student, Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: ntimoschenkom@gmail.com

Дефіцит бюджету є об'єктивним явищем у складі фінансової системи держави та складною економічною категорією, яка має свою історію становлення. У різні етапи розвитку суспільства відношення до дефіцитного стану бюджету держави змінювалося від негативного до прийнятного.

Питання формування бюджетного дефіциту, пошук джерел його погашення та визначення прийнятного

розміру є одними з ключових при розробці довгострокового плану розвитку держави на наступні періоди.

В умовах стабільного негативного балансу бюджету важливим постає питання у формуванні оптимальної системи управління бюджетним дефіцитом. У період посткризового стану економіки боргове фінансування є невід'ємною частиною бюджетних відносин. Тобто, говорити про те, щоб збалансувати бюджет у повному об-

сязі, немає сенсу. Головне завдання органів влади полягає у формуванні ефективної системи управління дефіцитом бюджету. На жаль, у вітчизняній науковій літературі немає єдиної думки щодо цього поняття. Більшість науковців розглядають бюджетний дефіцит з точки зору фінансування, планування та оптимізації використання залучених коштів.

Розглядаючи різні джерела залучення коштів до бюджету, вітчизняні науковці звертаються до боргового або фіскального методів покриття дефіциту, називаючи емісійне джерело причиною інфляційних процесів у країні. Хоча американські економісти Т. Сарджент (лауреат Нобелівської премії) та Н. Воллес розробили модель, яка доводить, що боргове фінансування в довгостроковій перспективі призводить до більшої інфляції, ніж емісійне фінансування [7, с. 190]. Таким чином, завданням управління дефіцитом бюджету є оптимізація процесу залучення коштів із різних джерел.

Широке коло дослідників розглядають поняття «управління дефіцитом бюджету». В науковій літературі часто пов'язують це поняття з управлінням державним боргом. Звичайно, вихід із кризового стану держави майже завжди супроводжується борговою залежністю, що призводить до дефіциту бюджету. Тому управління державним боргом є частиною процесу управління дефіцитом бюджету.

Питання формування бюджетного дефіциту, визначення його розміру і пошук джерел погашення посідає належне місце в працях таких науковців, як А. І. Машка, М. Д. Пасічного, Т. Д. Сіташ, Т. А. Говорушка, В. М. Федосова, І. В. Форкуна.

Серед зарубіжних дослідників варто виділити А. Сміта, Дж. Б'юкенена, М. Боголепова, С. Вітте, Дж. Кейнса, А. Лаффера, В. Мау, П. Кругмана, П. Самуельсона, Е. Хансена, Дж. Хікса.

Метою статті є розробка й обґрунтування оптимальної системи управління дефіцитом бюджету; визначення основних складових цього механізму та їх взаємозв'язок в контексті досягнення оптимального розміру дефіциту державного бюджету.

Узагальнодоступній вільній багатомовній онлайн-енциклопедії «Wikipedia» управління дефіцитом бюджету трактується як ряд заходів з управлінням бюджетним дефіцитом, до яких відносять емісійне, податкове покриття бюджету та секвестр бюджету. [6] Тобто поняття управління бюджетним дефіцитом розглядається досить звужено й ототожнюється виключно з методами покриття дефіциту бюджету.

А. І. Машко зосереджується на заходах, що мають привести до збалансування бюджету. Тому трактує це поняття як комплекс заходів, що здійснюються державою в особі її уповноважених органів щодо формування, фінансування та регулювання дефіциту бюджету з метою збалансування державного бюджету та забезпечення соціально-економічного розвитку [8, с. 156] Дослідник фокусує увагу на інституційній складовій управління дефіцитом бюджету та на результаті, який досягається за результатами реалізації цього процесу.

М. Д. Пасічний вважає що основною метою управління дефіцитом бюджету має стати ефективне використання залучених коштів, подаючи управління дефіцитом бюджету як сукупність методів, принципів, прийомів управління дефіцитом бюджету, спрямованих на залучення та ефективне використання фінансових ресурсів, за рахунок яких покривається бюджетний дефіцит [9, с. 48]. Цей підхід також має дискусійний характер, оскільки результат управління дефіцитом бюджету лежить у короткостроковому горизонті планування, але сучасні тенденції формування бюджетної політики все більшою мірою заглиблюються у стратегічну перспективу.

У своїй роботі Т. Д. Сіташ виділяє методи управління, що чинять безпосередній вплив на процес формування та управління дефіцитом бюджету. Важливим методом управління є планування, що має за основу бюджетне прогнозування, повинно стати стрижнем усієї системи управління дефіцитом бюджету [10, с. 45]. Цей підхід заслуговує на увагу, оскільки завдяки ефективній системі бюджетного прогнозування можливо на довгостроковий період спланувати бюджетні відносини, а отже, обґрунтувати оптимальні методи управління бюджетним дефіцитом, що забезпечать досягнення стратегічних цілей бюджетної політики.

У навчальному посібнику «Бюджетна система» за загальною редакцією Т. А. Говорушко розглядається управління дефіцитом бюджету як сукупність інструментів для оптимізації бюджетного дефіциту, що мають привести до збільшення доходів та скорочення видатків бюджету. Зокрема, йдеться про стимулювання розвитку економіки, збільшення темпів зростання ВВП, раціональну галузеву структуру національної економіки тощо [2, с. 98]. Цей підхід не позбавлений дискусійних моментів, які характерні для наукових тезисів розглянутих вище дослідників, оскільки розглядає управління дефіцитом бюджету не як стратегічне завдання, а як процес, що спрямований на вирішення оперативних завдань бюджетної політики.

Професор В. М. Федосов зосереджується на виділенні із загального процесу бюджетного менеджменту окремо питання дефіцитного фінансування і його оптимізації. Управління бюджетним дефіцитом він включає:

- ✦ вибір показників бюджетного дефіциту, які застосовуються як у процесі функціонування бюджету, так і для аналізу податково-бюджетної політики;
- ✦ розроблення методології їх розрахунку;
- ✦ визначення абсолютного розміру бюджетного дефіциту на плановий рік відповідно до характеру і завдань соціально-економічної політики та стану макроекономіки;
- ✦ розрахунок відносних показників бюджетного дефіциту (його питома вага в загальній сумі бюджетних видатків, а також у ВВП);
- ✦ установлення джерел фінансування бюджетного дефіциту;
- ✦ аналіз впливу альтернативних джерел фінансування дефіциту на макроекономічні показники та процеси;

- ✦ розрахунок бюджетного дефіциту на основі загальнодержавних принципів ведення статистики державних фінансів;
- ✦ розроблення інструментів мінімізації бюджетного дефіциту на всіх стадіях бюджетного процесу, а також контрольних заходів [3, с. 743].

Цей підхід до розуміння поняття управління бюджетним дефіцитом є досить вдалим, але розглядає його виключно з боку процесного підходу. Натомість управління бюджетним дефіцитом є системою, яка складається з окремих елементів, злагоджене функціонування яких забезпечує досягнення цілей бюджетної політики.

І. В. Форкун фокусується саме на удосконаленні процесу управління. Центральне місце в механізмі управління бюджетним дефіцитом займає моніторинг основних показників системи бюджетування. Шляхом для оптимізації механізму управління бюджетним дефіцитом є удосконалення бюджетного менеджменту на основі проведення моніторингу основних бюджетних показників, в тому числі і коефіцієнта дефіцитності бюджету [12, с. 216]. Дійсно, моніторинг стану управління дефіцитом бюджету є важливим етапом цього процесу, але не ключовим. Управління дефіцитом бюджету слід розглядати комплексно у взаємозв'язку всіх елементів такої системи, ефективно функціонування кожного з яких забезпечить виконання довгострокових цілей бюджетної політики держави.

Незважаючи на те, на якій стадії розвитку перебуває держава, система управління дефіцитом повинна забезпечувати ефективне використання залучених коштів. Багато науковців акцентують увагу на обов'язковому плануванні стратегічного, середньострокового та поточного характеру. Але цю умову слід поєднувати з постійним контролем – попереднім, поточним і наступним. Контроль на усіх стадіях управління дефіцитом бюджету забезпечує прийняття оперативних рішень як під час планування, так і у процесі безпосереднього утворення дефіциту бюджету та його погашення.

Таким чином, можливо визначити такі ключові елементи управління бюджетним дефіцитом: бюджетне планування, ефективне залучення та використання коштів, постійний моніторинг на усіх стадіях бюджетного процесу. На основі вищевказаних обов'язкових елементів менеджменту бюджетним дефіцитом пропонуємо таке трактування цього поняття.

Управління дефіцитом бюджету – це цілеспрямований комплекс заходів оперативного, тактичного та стратегічного характеру щодо формування оптимального розміру дефіциту бюджету, що ґрунтуються на плануванні, контролі та корегуванні розміру дефіциту з метою ефективного використання залучених коштів.

Тобто управління розглядаємо як систему взаємопов'язаних елементів, що формують сфери, ланки та методи управління (рис. 1).

Ефективне управління дефіцитом бюджету має забезпечити обробку інформації про стан бюджету та прийняття рішення про продуктивне залучення коштів

туди, де є потреба у них, для досягнення економічної ефективності та із тих джерел, що є найбільш вигідні для держави. Отже, основна мета управління дефіцитом бюджету – це фінансово безпечний розмір бюджетного дефіциту. В Україні таким вважається дефіцит, що становить не більше 3 % від ВВП [4].

Для досягнення поставленої цілі система управління дефіцитом бюджету запропонована у розрізі взаємопов'язаних сфер управління, які породжують ланки управління з відповідними методами реалізації. Розглянемо більш детально кожен елемент запропонованої системи.

Сфера «Управління бюджетними коштами» ґрунтується на плануванні джерел наповнення державного бюджету, розподіл цих ресурсів відповідно до пріоритетів фінансової політики держави та дефіциту бюджету. На цьому етапі основне завдання – це обґрунтоване рішення про джерела залучення коштів для покриття дефіциту бюджету. Державні запозичення можуть бути здійснені на кредитному ринку або на ринку державних цінних паперів. Щодо фіскального фінансування, на нашу думку, збільшити надходження до бюджету можна лише шляхом підвищення податків. Та враховуючи дослідження американського економіста А. Лаффера, які втілилися у теорію, названу на його честь, доведено, що коли висота податкових ставок сягає певного критичного рівня, подальше підвищення норми оподаткування спричинятиме не збільшення, а навпаки – зменшення податкових надходжень. Тобто ефект від такого методу фінансування матиме короткостроковий характер.

Сфера «Фінансового контролю» містить у собі правила, процеси та процедури, які стосуються ризиків і забезпечення того, щоб фінансові ресурси були використані за цільовим призначенням, для визначеної мети і в потрібний час. Методами реалізації даної сфери управління є взаємоузгоджене нормативно-правове забезпечення, інформативні матеріали, як оперативного, так і підсумкового характеру, та обґрунтоване звітування про результати прийнятих рішень.

Сфера «Визначення економічної ефективності» полягає в оперативній оцінці прийнятих рішень, внесенні корективів у реалізацію вибраної стратегії та формування рекомендацій для наступного планування, тобто для першої сфери системи управління дефіцитом бюджету.

Сфера «Враховання висновків та використання результатів» – визначення позитивних і негативних наслідків використання фінансових ресурсів на основі звітності та враховання цих висновків у подальшому плануванні.

Одним із основних елементів системи управління дефіцитом бюджету є джерела залучення коштів.

Найбільш прийнятним і цивілізованим методом є саме державні запозичення на ринку цінних паперів. Саме ці інструменти забезпечили фінансування дефіциту бюджету, пройшовши певний процес розвитку й удосконалення, набувши довшої форми. Державні цінні папери можна визначити як потужний регулятор фінансово-кредитного середовища держави,

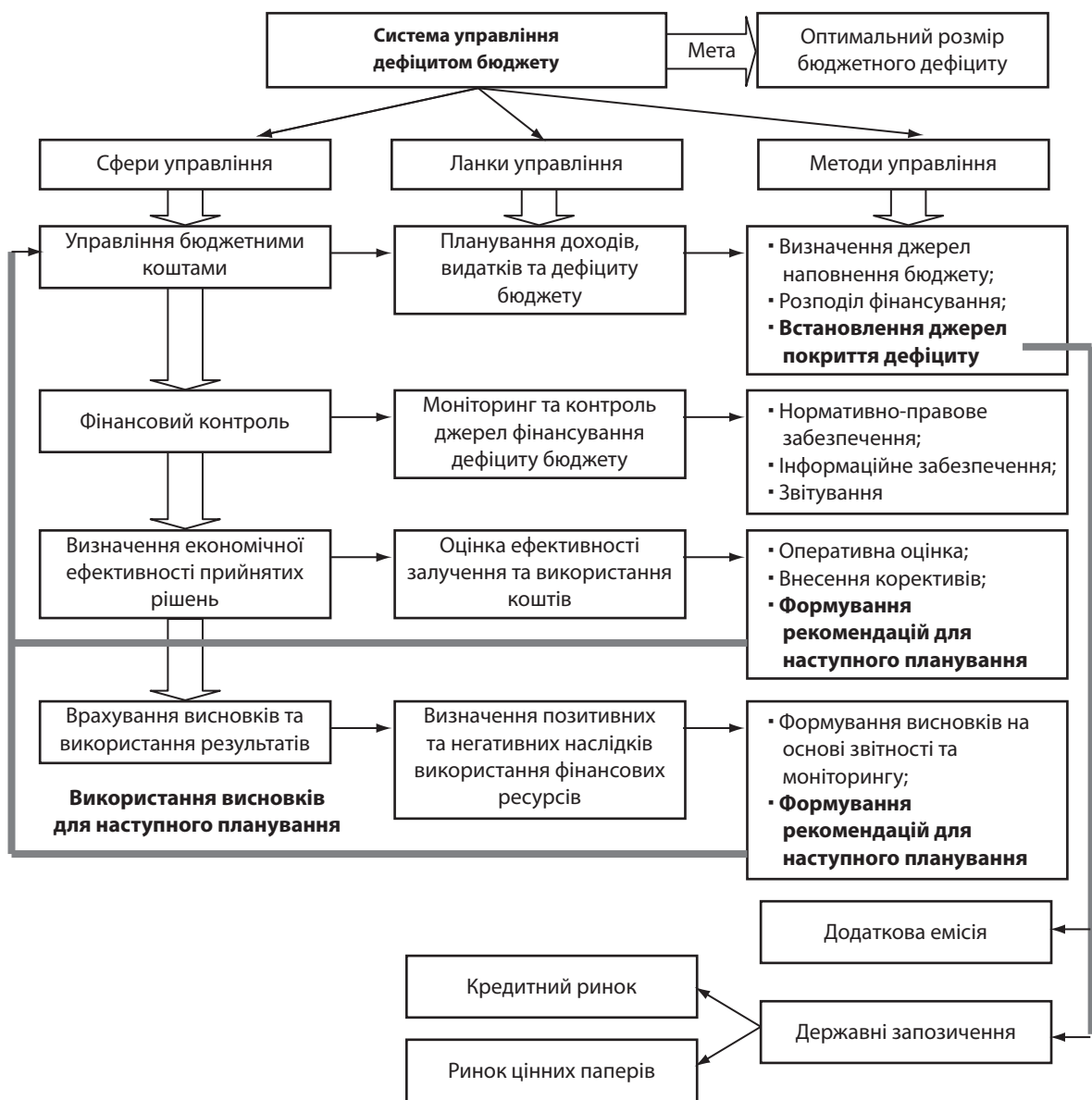

Рис. 1. Система управління дефіцитом бюджету

забезпечуючи досягнення рівноваги між дохідною і видатковою частинами державного бюджету.

Перевагою емісійного фінансування бюджетного дефіциту є відносна швидкість застосування цього джерела фінансування, адже підготовка до друкування грошей є коротшою за часом, аніж підготовка та здійснення запозичень. Також перевагою цього джерела фінансування є відносно невелика його вартість залучення фінансових ресурсів і вартість користування ними є набагато вищими, ніж емісійного джерела [1, с. 60]. Грошова емісія як джерело фінансування бюджетного дефіциту заборонена законодавством більшості країн світу, України також, оскільки має потужний інфляційний вплив на економіку [5, с. 216]. Тому на перший погляд недорогий інструмент призводить до збільшення інфляційних процесів у країні, що є основним недоліком його застосування та заборонений для використання Бюджетним кодексом України.

Варто звернути увагу на таке джерело фінансування дефіциту бюджету, як приватизація, яка стала досить поширеною в Україні протягом останніх десятиріч.

Саме цей вид надходження коштів до бюджету В. М. Федосов розглядає як джерело фінансування дефіциту, а не як бюджетні доходи. Трактуючи це з позиції того, що уряд втрачає свої активи (тобто стає біднішим), а також беручи до уваги масштабність і разовий характер надходжень від приватизації, традиційно розрахований бюджетний дефіцит неадекватно відбиватиме потреби в запозиченнях [5, с. 217].

При неемісійному фінансуванні дефіциту його трансмісійний механізм має відмінності порівняно з емісійним покриттям. Уряд, здійснюючи державні запозичення, не впливає на збільшення монетарних показників всередині країни. При прийнятті рішення про фінансування дефіциту шляхом продажу на зовнішньому фінансовому ринку державних цінних паперів у іноземній валюті уряд здійснює конвертацію валюти в національну за курсом Центрального банку в межах існуючої кількості грошової маси. При цьому на конвертацію іноземної валюти в національну не випускається додаткова кількість грошей, що не збільшує загальну грошову масу в країні.

Тому при неемісійних джерелах покриття дефіциту бюджету не відбувається збільшення грошової маси в країні, а отже, дефіцит не може прямо впливати на динаміку зростання та на темп інфляції. Факт існування дефіциту може справляти непрямий вплив на зростання цін через інфляційні очікування, які надзвичайно важко економічно прорахувати та дати однозначну оцінку впливу на зростання темпу інфляції. Інфляційні очікування діють як захист виробників від можливого зростання цін у результаті фінансування дефіциту. Це свідчить про неможливість впливу дефіциту, що покривається державними запозиченнями на інфляцію у країні [1, с. 62].

Д. С. Тарасюк зазначає, що основним призначенням інструментів ринку державних цінних паперів є покриття бюджетного дефіциту, а також реалізація інвестиційних проектів. Держава через уряд використовує ринок як елемент забезпечення макроекономічної стабільності: фінансує поточний бюджетний дефіцит, регулює грошову масу в обігу, забезпечує касове виконання державного бюджету, надає комерційним банкам дешеві та ліквідні фінансові активи тощо. Тут автор концентрує свою увагу безпосередньо на функціональних можливостях державних цінних паперів [11, с. 15].

Тобто маємо говорити про методи фінансування дефіциту як про інструмент його управління. За всіма параметрами найбільш прийнятним методом фінансування є боргове залучення коштів. У випадку держави – це ринок боргових інструментів. Але роль ринку облігацій є набагато ширша, ніж просто джерело фінансування. Боргові ринки є критично важливими для збалансованої фінансової системи. Це пояснюється такими характеристиками:

- ✦ боргові інструменти роблять фінансові ринки більш повними;
- ✦ утворюють сигнали для ефективного інвестування, тобто перерозподіл фінансових ресурсів;
- ✦ активні ринки облігацій забезпечують ліквідність інструментів, тим самим дають можливість хеджувати ризики для зменшення витрат;
- ✦ ринок облігацій пропонує домогосподарствам альтернативи банківським депозитам;
- ✦ ринки облігацій створюють сигнали для проведення макроекономічної політики;
- ✦ оскільки ринки облігацій швидко реагують на політику, вони доносять негайний сигнал про стійкість фіскальної політики, що дозволяє урядам коригувати свою політику;
- ✦ швидко реагує на прийняття політичних рішень і такі «повідомлення» зазвичай мають «відлякуючий» вплив на політиків.

ВИСНОВКИ

Запропонована система управління дефіцитом бюджету ґрунтується на оперативному, тактичному та стратегічному плануванні, що супроводжується попереднім, поточним і наступним контролем. Основна мета – не збалансування бюджету, а досягнення

фінансово-безпечного розміру дефіциту. Тобто пріоритетне місце в системі займає джерело залучення коштів для покриття дефіциту, яким є, згідно з нашими переконаннями, ринок державних цінних паперів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Биков Д.** Трансмійсний механізм фінансування бюджетного дефіциту. *Ринок цінних паперів України*. 2010. № 7. С. 59–64.
2. Бюджетна система : навч. посіб. / за заг. ред. Т. А. Говорушко. Львів : Магнолія 2006, 2014. 296 с.
3. Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : Центр учб. літ.; Тернопіль : Екон. думка, 2012. 871 с.
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Бюджетний менеджмент : підручник / за заг. ред. В. Федосова. Київ : КНТЕУ, 2004. 864 с.
6. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org>
7. **Карлін М. І.** Управління дефіцитом бюджету України: проблеми та перспективи. *Економічний форум*. 2017. № 1. С. 188–196.
8. **Машко А. І.** Управління дефіцитом державного бюджету. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2008. № 5. Т. 1. С. 152–158.
9. **Пасічний М. Д.** Механізм управління дефіцитом бюджету в умовах соціально-економічних перетворень. *Економіка та держава*. 2011. № 9. С. 46–50.
10. **Сіташ Т. Д.** Управління бюджетним дефіцитом. *Економіка та держава*. 2015. № 2. С. 43–46.
11. **Тарасюк Д. С.** Розвиток ринку корпоративних цінних паперів в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2014. 23 с.
12. **Форкун І. В.** Сучасний механізм управління бюджетним дефіцитом в Україні. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2013. № 5. С. 211–216.

REFERENCES

- Biudzhetna systema* [Budget system]. Kyiv: Tsentr uchb. lit.; Ternopil: Ekon. dumka, 2012.
- Biudzhetna systema* [Budget system]. Lviv: Mahnoliia 2006, 2014.
- Biudzhetniy menedzhment* [Budget Management]. Kyiv: KNTEU, 2004.
- Bykov, D. "Transmissiyni mekhanizm finansuvannya biudzhethnoho defitsytu" [Transmission mechanism for financing the budget deficit]. *Rynok tsinnykh paperv Ukrainy*, no. 7 (2010): 59-64.
- Forkun, I. V. "Suchasnyi mekhanizm upravlinnia biudzhethnym defitsytom v Ukraini. Innovatsiina ekonomika" [Modern mechanism of budget deficit management in Ukraine. Innovative economy]. *Vseukrainskyi naukovo-vyrobnychiy zhurnal*, no. 5 (2013): 211-216.
- Karlin, M. I. "Upravlinnia defitsytom biudzhetu Ukrainy: problemy ta perspektyvy" [Management of the budget deficit of Ukraine: problems and perspectives]. *Ekonomichnyi forum*, no. 1 (2017): 188-196.
- [Legal Act of Ukraine] (2010). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
- Mashko, A. I. "Upravlinnia defitsytom derzhavnoho biudzhetu" [Management of the state budget deficit]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky* vol. 1, no. 5 (2008): 152-158.
- Pasichnyi, M. D. "Mekhanizm upravlinnia defitsytom biudzhetu v umovakh sotsialno-ekonomichnykh peretvoren" [The mechanism

of budget deficit management in the context of socio-economic transformations]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 9 (2011): 46-50.

Sitash, T. D. "Upravlinnia biudzhethnym defitsytom" [Budget deficit management]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 2 (2015): 43-46.

Tarasiuk, D. S. "Rozvytok rynku korporatyvnykh tsinnykh papiriv v Ukraini" [Development of the corporate securities market in Ukraine]: *avto-ref. dys. ... kand. ekon. nauk*: 08.00.08, 2014.

Wikipediia - vilna entsyklopediia. <https://uk.wikipedia.org>

УДК 336.228.34

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ

© 2018 ПАРФЕНТІЙ Л. А.

УДК 336.228.34

Парфентій Л. А.

Ухилення від сплати податків в Україні: причини та методи боротьби

Досліджено сутність поняття ухилення від сплати податків; проаналізовано причини виникнення та розвитку цього явища; розроблено пропозиції стосовно основних напрямів запобігання і боротьби з ухиленням від оподаткування. Аналізуючи, систематизуючи та узагальнюючи наукові праці багатьох учених, було встановлено, що єдиного підходу щодо трактування сутності цього явища у контексті законності та усвідомленості відповідних дій в науковій літературі немає. У результаті дослідження було систематизовано чинники ухилення від оподаткування з виділенням моральних, політичних, економічних, технічних і правових причин. Проаналізовано передумови ухилення від сплати податків в Україні, зазначено найпоширеніші схеми, внаслідок яких бюджет України зазнає найбільших втрат. Досліджено методи боротьби з податковими правопорушеннями й обґрунтовано необхідність розроблення та реалізації заходів запобігання і боротьби з ухиленням від сплати податків на загальнодержавному рівні. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є вивчення зарубіжного досвіду боротьби з ухиленням від оподаткування та детальний аналіз поширених в Україні схем податкової мінімізації з метою виявлення шляхів усунення можливості їх використання.

Ключові слова: ухилення від сплати податків, податкова мінімізація, уникнення оподаткування, офшорні схеми, причини ухилення від сплати податків, Україна.

Рис.: 1. **Бібл.:** 14.

Парфентій Людмила Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра соціально-економічних дисциплін, Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ (вул. Миру, 24, Суми, 40007, Україна)

E-mail: mohylina@meta.ua

УДК 336.228.34

UDC 336.228.34

Парфентий Л. А. Уклонение от уплаты налогов в Украине: причины и методы борьбы

Исследована сущность понятия уклонения от уплаты налогов; проанализированы причины возникновения и развития этого явления; разработаны предложения по основным направлениям предупреждения и борьбы с уклонением от налогообложения. Анализируя, систематизируя и обобщая научные труды многих ученых, было установлено, что единого подхода к трактовке сущности этого явления в контексте законности и осознанности соответствующих действий в научной литературе нет. В результате исследования были систематизированы факторы уклонения от налогообложения с выделением моральных, политических, экономических, технических и правовых причин. Проанализированы предпосылки уклонения от уплаты налогов в Украине, указаны самые распространенные схемы, в результате которых бюджет Украины испытывает наибольшие потери. Исследованы методы борьбы с налоговыми правонарушениями и обоснована необходимость разработки и реализации мероприятий по предотвращению и борьбе с уклонением от уплаты налогов на общегосударственном уровне. Перспективами дальнейших исследований в данном направлении является изучение зарубежного опыта борьбы с уклонением от налогообложения и детальный анализ распространенных в Украине схем налоговой минимизации с целью выявления путей устранения возможности их использования.

Ключевые слова: уклонение от уплаты налогов, налоговая минимизация, избежание налогообложения, офшорные схемы, причины уклонения от уплаты налогов, Украина.

Рис.: 1. **Библ.:** 14.

Парфентий Людмила Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра социально-экономических дисциплин, Сумской филиал Харьковского национального университета внутренних дел (ул. Мира, 24, Сумы, 40007, Украина)

E-mail: mohylina@meta.ua

Parfentii L. A.

The Tax Evasion in Ukraine: Causes and Methods of Countering

The essence of the concept of tax evasion is researched; reasons of occurrence and development of this phenomenon are analyzed; proposals on the main directions of prevention and countering tax evasion have been developed. Analyzing, systematizing and generalizing the scientific works of many scholars, it was found that there is no unified approach to interpretation of the essence of this phenomenon in the context of legality and awareness of relevant actions in the scientific literature. As a result of the research the factors of tax evasion with the allocation of moral, political, economic, technical, and legal reasons have been systematized. The preconditions of tax evasion in Ukraine are analyzed, the most common schemes are indicated, resulting from which the budget of the Ukraine suffers the greatest losses. Methods of countering tax offenses have been researched and necessity of development and implementation of measures on prevention and countering tax evasion at the State level has been substantiated. Prospects for further researches in this direction are studying of foreign experience of countering tax evasion and detailed analyzing of the tax minimization schemes prevalent in Ukraine with the purpose of identifying ways of elimination of possibility of their use.

Keywords: evasion of taxes, tax minimization, avoidance of taxation, offshore schemes, reasons of tax evasion, Ukraine.

Fig.: 1. **Bibl.:** 14.

Parfentii Liudmyla A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Socio-Economic Disciplines, Sumy branch of the Kharkiv National University of Internal Affairs (24 Myru Str., Sumy, 40007, Ukraine)

E-mail: mohylina@meta.ua